

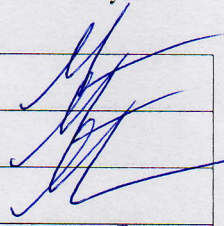
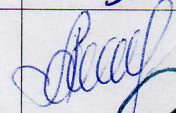
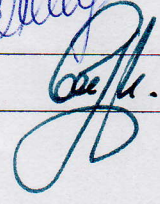
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор
Юрій КОТЛЯР
“30” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОПОЛІТИКА І ГЕОСТРАТЕГІЯ

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Розробник	Олександр ШЕВЧУК	
В.о. завідувача кафедри розробника	Олександр ШЕВЧУК	
В.о. завідувача кафедри спеціальності	Олександр ШЕВЧУК	
Гарант освітньої програми	Ірина ГАБРО	
Декан факультету /директор інституту (до якого відносяться спеціальності)	Анастасія ХМЕЛЬ	
Начальник НМВ	Сергій ШКІРЧАК	

Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Геополітика та геостратегія
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Спеціалізація (якщо є)	
Освітня програма	«Міжнародні відносини (з вивченням двох іноземних мов)»
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Статус дисципліни	Нормативна
Курс навчання	2
Навчальний рік	2024-25 н. р.
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма 3
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредита / 120 годин
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	Денна форма
	30 години 30 годин
	60 години Всього – 120 годин
Відсоток аудиторного навантаження	50%
Мова викладання	українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	-
Форма підсумкового контролю	іспит

1. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Курс «Геополітика та геостратегія» містить основні поняття та положення класичної й сучасної геополітичної думки, що є необхідними для розуміння світових геополітичних тенденцій сьогодення та місця й ролі незалежної України в геостратегії світового товариства. Дисципліна розрахована на студентів освітньої програми підготовки фахівців із спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». В межах курсу аналізуються основні геополітичні концепції та традиції, етапи і принципи формування геостратегії. Також розглядаються сучасні геополітичні моделі, роль і місце України в них.

Мета курсу – ознайомити студентів з основними концепціями та підходами, а також ключовими проблемами, що існують у геополітичній думці. Курс має теоретичний і проблемний характер, та разом з тим він передбачає прикладний геополітичний аналіз сучасних проблем міжнародних відносин та світового розвитку.

Завдання курсу:

- ознайомлення студентів з теоретичними положеннями класичної й модерної геополітики та їх практичними висновками й наслідками;
- розкриття засад сучасної геополітики;
- аналіз геополітичних аспектів становлення незалежної України та головних напрямів української геостратегії;
- формування у студентів вміння аналізувати сучасні геополітичні теорії з огляду на реалії постбіполярного світу та особливості геополітичної ситуації України.

Очікувані результати навчання.

Студент повинен знати:

- ☐ основи національної безпеки України, особливостей і тенденцій розвитку регіональних систем колективної безпеки (СК 16)
- ☐ природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин (РН 1)
- ☐ природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН 2).
- ☐ природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці (РН 3).
- ☐ природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях (РН 6).

Студент повинен вміти:

- ☐ вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК 3).
- ☐ працювати в міжнародному контексті (ЗК 5).
- ☐ генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК 6)
- ☐ застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 7).
- ☐ здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК 8).
- ☐ здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 12).
- ☐ розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень (СК 4).

- ☐ аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України (СК 7).
- ☐ застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем (СК 9).
- ☐ аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути (СК 10).
- ☐ аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними (СК 11).
- ☐ здійснювати аналіз процесів світової політики і глобальних проблем сучасності (СК 14).
- ☐ збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій (РН 8.)

Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські)	Самостійна робота
1	Геополітика як наука. Об'єкт та предмет дослідження	2	2	4
2	Основні методи та закони геополітики	2	2	4
3	Основні категорії геополітики	2	2	4
4	Становлення геополітики як науки.	2	2	4
5	Класичні теорії геополітики.	2	2	4
6	Російська геополітична школа	2	2	4
7	Розвиток геополітичної науки після II світової війни.	2	2	4
8	Сучасні геополітичні теорії та школи	2	2	4
9	Сучасні європейські геополітичні школи.	2	2	4
10	Геополітика та реалії постбіполярного світу	2	2	4
11	Геополітична структура сучасного світу	2	2	4
12	Геополітичні аспекти глобалізації	2	2	4
13	Геополітичні конфлікти в сучасному світі	2	2	4
14	Геостратегія провідних країн світу	2	2	4
15	Україна в геополітичному контексті	2	2	4
	Всього за курсом	30	30	60

Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Геополітика як наука. Об'єкт та предмет дослідження 1. Поняття геополітики, основні підходи до його визначення. 2. Об'єкт та предмет геополітики 3. Функції геополітики. 4. Місце геополітики в системі наук.
2	Основні методи та закони геополітики 1. Методи геополітики 2. Основні закони геополітики
3	Основні категорії геополітики 1. Категорії простору 2. Категорії положення держави 3. Категорії еволюції геополітичного простору і геополітичних змін
4	Становлення геополітики як науки. 1. Історичні передумови виникнення геополітики 2. Німецька геополітична школа
5	Класичні теорії геополітики. 1. Морська могутність А. Мехена 2. «Географічна вісь історії» 3. Концепція Н. Спайкмена 4. Французька геополітична школа 5. Японська геополітика
6	Російська геополітична школа 1. Джерела та течії російської геополітичної школи.

	2. Євразійство: основні ідеї та представники. 3. Неоєвразійство: основні ідеї та представники 4. Неоєвразійство як ідеологічна основа сучасного зовнішньополітичного курсу РФ
7	Розвиток геополітичної науки після II світової війни. 1. Геополітична думка після II світової війни. 2. Атлантизм. 3. Неоатлантизм.
8	Сучасні геополітичні теорії та школи 1. Мондіалізм. 2. Неомондіалізм. 3. Мондіалістські теорії європейської школи
9	Сучасні європейські геополітичні школи. 1. Становлення сучасної європейської геополітики 2. Геополітика «нових правих» та європейських континенталістів. 3. Нові напрями геополітичних досліджень.
10	Геополітика та реалії постбіполярного світу 1. Постмодерне суспільство та його геополітичні виміри. 2. Сучасні форми політичного насилля та соціетальна безпека
11	Геополітична структура сучасного світу 1. Теорії щодо закономірностей світового політичного розвитку. 2. Основи хронополітики. Виникнення та еволюція теорії великих геоекономічних та світо-системних циклів. 3. Сучасні форми «центр-периферійних» відносин та їх теоретичне обґрунтування.
12	Геополітичні аспекти глобалізації 1. Поняття глобалістики. 2. Глобалізація та її аспекти 3. Глобальні проблеми людства.
13	Геополітичні конфлікти в сучасному світі 1. Геополітичний конфлікт, типи геополітичних конфліктів. Міжцивілізаційні конфлікти. 2. Війна як інструмент геополітики в історії людства. 3. Типології воєнно-політичних конфліктів. 4. Геополітичний аналіз воєнно-політичних конфліктів. 5. Географія воєнно-політичних конфліктів у сучасному світі. 6. Геоекономічний конфлікт. Геоекономічні війни.
14	Геостратегія провідних країн світу 1. Геостратегія США 2. Геостратегія Російської Федерації 3. Геостратегія Європейського Союзу 4. Геополітика та геостратегія Китаю 5. Геополітика та геостратегія Японії 6. Геостратегія Індії 7. Геостратегія ісламського світу
15	Україна в геополітичному контексті 1. Геополітичне положення України 2. Формування державної території України 3. Зовнішньополітичні пріоритети та національні інтереси України

Плани практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Поняття геополітики. Об'єкт та предмет дослідження 1. Розуміння геополітики вітчизняними та закордонними авторами. 2. Теоретичні засади геополітики. 3. Специфіка геополітичного аналізу міжнародних відносин. 4. Місце геополітики в системі наук.
2-3	Тема 2. Німецька геополітика після другої світової війни. Атлантизм та неоатлантизм Тема 2.1 1. Концепція Остленду в німецькій геополітичній думці. «Східна орієнтація» А. Гітлера. Г. Хаген про географічну обумовленість німецького нацизму. Теорія життєвого простору Г. Грімма та Г. Зандена. 2. Концепції географічного «роздвоєння світу» Карла Шмітта (поняття Номосу) та Е. Ван Лоена. Біологічна теорія держави Р. Хеннінга та її геополітичні висновки. Теорія вакууму Г. Флейча. 3. Доктрина Монро як перший політичний маніфест атлантизму. Основні положення післявоєнного атлантизму. (У. Ліппман, С. Коен) Тема 2.2 1. Атлантизм про геополітичний поділ світу. Принципи аерократії та ефірократії в концепції атлантизму. 2. Г. Кіссінджер, «Ядерна зброя та зовнішня політика». Обмежена війна як інструмент політики у постбіполярному світі. 3. Основні поняття євразійської геостратегії атлантизму: «чорна дірка», «зона нестабільності» та «Євразійські балкани». Геополітичний сенс розширення НАТО на Схід.
4	Тема 3. Геополітична концепція євразійства. 1. І.О. Ільїн про географічну визначеність органічної єдності Росії. А.С. Панарін про конкурс євразійських проєктів. 2. Росія як «золотий перетин цивілізацій»: євразійство та російська великодержавність. Особливості геополітичного положення сучасної Росії. 3. Прагматизм як альтернатива євразійству. П. Сорокін про принципи прагматичної моделі російської геополітики. 4. Концепція геополітичної ідентичності Росії В.Л. Цимбурського. К. Гаджиев про самовизначення сучасної Росії. 5. Теорія концентричних кіл зовнішньополітичних орієнтирів Росії. Сценарії геополітичного розвитку Росії. Західні вчені про характер та спрямованість російської геостратегії.
5-6	Тема 4. Геополітична складова європоцентристського світу. Тема 5.1 1. Європа у євразійських та неоевразійських геополітичних доктринах. П. Савицький про неоднозначність геополітичної позиції Європи. 2. Місце Європи у геополітичних конструкціях атлантизму та неоатлантизму. Зб. Бжезінський про Європу. 3. Проєкт «Пан-Європи» Куденхове-Каллергі. «Бріанівська Європа». М. Фуше про геополітичні контури Європейської республіки. П. Глоц про умови побудови сучасних Сполучених Штатів Європи. 4. Формування та еволюція європоцентристського світу. Геополітичний вимір ідеї

	об'єднаної Європи. Тема 5.2 1. Велика Європа та її складові. Єдина Європа та її моделі. Офіційний Ватикан про Єдину Європу. 2. Німецький та французький проекти майбутнього Європи: спільне й відмінне. 3. Геополітична ситуація в сучасній Європі: головні загрози Європі. 4. Сценарії майбутнього Європи: «відкрита Європа», «Європа-фортеця» та «Європа на головних ролях». Стратегічне значення Східної Європи.
7.	Тема 5. Геополітична структура сучасного світу 1. Геополітична структуризація світу. Геополітичні регіони. Геополітичні “вісі”, “полюси” (“центри”). 2. Багатополярна і багатоярусна геополітична модель сучасного світу. 3. Геополітична взаємодія цивілізацій на міжнародній арені: співпраця і конфлікти. 4. Держави світу. Основні геополітичні порядки (рівні) держав світу. 5. Гео економічна структура світу. Моделі “Північ–Південь”, “Захід–Схід”. Модель світу відповідно до теорії І. Валлерстайна. Великі гео економічні простори на Землі. 6. Геополітика і Світовий океан. 7. Геополітична та гео економічна ситуація в Арктиці. Геополітична ситуація в Антарктиці.
8	Тема 6. Глобалізація як чинник формування сучасної моделі світу. 1. Вплив глобалізації на формування сучасного політичного простору. 2. Діалектика централізації та фрагментизації політичного простору. 3. Силевий ресурс як фактор фрагментизації сучасного політичного простору. 4. Екологічні проблеми та принципи формування екогеополітики. 5. Енергетична складова сучасної геостратегії. Посилення конкурентної боротьби за енергоресурси у світі.
9	Тема 7. Геополітичні моделі світового порядку. 1. Концепція світового порядку О. Тоффлера. Р. Арон про світову федерацію та світову імперію. 2. Цивілізаційна модель нового світового порядку. 3. Моделі нового світового порядку в сучасній європейській геополітичній науці. Ж. Бодуен про необхідність створення нового світового порядку. 4. Сценарії розвитку світового порядку в американській геополітиці. Концепція нового світового порядку Г. Кіссінджера. 5. Світовий порядок в російських геополітичних концепціях. С. Кононенко, «Логіка великодержавності». 6. Конспірологія або теорія заговорів.
10	Тема 8. Геополітичні конфлікти в сучасному світі 1. Геополітичний конфлікт, типи геополітичних конфліктів. 2. Міжцивілізаційні конфлікти. 3. Інформаційна геополітика. Геоінформаційні конфлікти. 4. Війна як інструмент геополітики в історії людства. Геополітичний аналіз воєнно-політичних конфліктів. 5. Гео економічний конфлікт. Гео економічні війни, основні засоби.
11	Тема 9. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Європи 1. Геополітичні та гео економічні аспекти утворення і розвитку ЄС. Розширення ЄС на схід. Трансформаційні процеси в ЄС. 2. Геополітика та гео економіка Великої Британії. Брексит. 3. Геополітичні та гео економічні інтереси Франції. 4. Геополітичні та гео економічні інтереси Німеччини в ЄС та регіонах світу. 5. Гео економічний прагматизм Італії, особливості її геополітики.

	6. Геополітичні та гео економічні інтереси інших держав Європи (на вибір студента). 7. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Центральної та Східної Європи (на вибір студента).
12	Тема 10. Геополітичні інтереси США 1. Провідні американські геополітики та їх основні праці. 2. Геополітичні та гео економічні інтереси США у світовій політиці. 3. Геополітичні інтереси США в Північній та Південній Америці. Роль США в НАТО та НАФТА. 4. Геополітичні та гео економічні інтереси США в Європі та на пострадянському просторі. 5. Геостратегія США в Південно-Східній, Південній Азії та на Близькому Сході. 6. Геополітичні та гео економічні інтереси США в Африці.
13	Тема 11. Особливості становлення української геополітичної думки 1. Історичні особливості формування української державності 2. Особливості формування геополітичної думки України до початку XX сторіччя 3. Геополітична думка України XX сторіччя та перші обґрунтування потреб незалежності Держави. 4. Провідні геополітики України XX сторіччя та їх основні праці. 5. Особливості трансформації геополітичної думки України у зв'язку з отриманням нею незалежності
14 -1 5	Тема 12. Геополітичні інтереси та геостратегія сучасної України Тема 14.1 1. Геополітичні інтереси сучасної України. Сучасна геостратегія України у світовому геопросторі. 2. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з ЄС; особливості його практичної реалізації. Особливості співробітництва України з державами Європи. 3. Геополітичні інтереси України щодо співробітництва з США. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з НАТО; шляхи його реалізації. Тема 14.2 1. Геополітичні та гео економічні інтереси України у Причорноморському регіоні. Участь України в ОЧЕС. 2. Геополітичні та гео економічні інтереси України на пострадянському просторі. СНД, ГУАМ. 3. Гео економічні інтереси України в Азії, Африці, Латинській Америці. 4. Кризові явища в українській геополітиці.

Завдання для самостійної роботи

Відповідь на семінарському занятті – це активна участь у обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання по темі.

Доповідь – завдання, яке передбачає коротко та інформативно розкрити обрану із переліку тему. Теми доповідей розширюють знання з кожної теми, винесеної на семінарське заняття.

Презентація – підготовка 8-10 слайдів на задану тему дослідження

Реферат — це чітко структурована письмова робота, наявність плану посилань та списку літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, поля 2, 2, 2, 1; нумерація сторінок обов'язкова) зшивається. Загальний обсяг має бути не менше 12 сторінок і не більше 20 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки реферату необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Реферат має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу це означає, що в рефераті обов'язково слід показати рівень розробленості теми, при розкритті її посилатися на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання реферату має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ:

1. Цивілізаційна основа неоатлантизму С. Хантингтона.
2. Геополітичні моделі майбутнього Європи.
3. Вплив глобалізації на формування сучасного світового геополітичного простору.
4. Концепція мондіалізму. Неомондіалізм.
5. Вплив глобалізації на формування сучасного світового геополітичного простору.
6. Геополітика та геоekonomіка: співвідношення понять.
7. Енергетична складова геостратегії та посилення її ролі у сучасному світі.
8. Інформаційна складова геостратегії.
9. Неосвразійство у сучасній геостратегії Російської Федерації
10. Геополітичне положення України
11. «Історія ідей» у поглядах Л. Гумільова.
12. «Серединний океан» та місце США у поглядах Х. Маккіндера.
13. Антропогеографія в розумінні В. П. Семенова-Тяншанського.
14. Геополітичне поле як категорія.
15. Геополітичні епохи за М. Нартовим.
16. Геополітичні ідеї Аристотеля.
17. Геополітичні ідеї Г. В. Ф. Гегеля.
18. Геополітичні ідеї Г. Т. Бокля.
19. Геополітичні ідеї Ж. Бодена.
20. Геополітичні ідеї К. Ріттера.
21. Геополітичні ідеї Л. Мечникова.
22. Геополітичні ідеї Н. Макіавеллі.
23. Геополітичні ідеї Парменіда.

24. Геополітичні ідеї Парменіда.
25. Геополітичні ідеї С. М. Соловйова.
26. Геополітичні ідеї Ш. Л. Монтеск'є.
27. Експансія як категорія геополітики.
28. Євразія у поглядах євразійців.
29. Закон посилення фактору простору.
30. Закон синтезу суші та моря.
31. Закон фундаментального дуалізму.
32. Закони експансії в працях Ф. Ратцеля.
33. Ідеократія у поглядах П. Савицького.
34. Ідея локальності цивілізації у працях П. Відаля де ла Бланша.
35. Ідея осьового ареалу Х. Маккіндера.
36. Інтерес як категорія геополітики.
37. Класифікація геополітичних епох у відповідності до законів геополітики.
38. Кордон як категорія геополітики.
39. Критерії впливу на морську силу в працях А.Т. Мехена.
40. Критерії геополітичної могутності держави в поглядах Х. Маккіндера.
41. Методи геополітики.
42. Позначте об'єкт геополітики.
43. Позначте предмет геополітики.
44. Позначте суб'єкт геополітики.
45. Позначте термін «геополітика» за А. Хаусхофером.
46. Позначте термін «геополітика» за енциклопедією «Амерікана».
47. Позначте термін «геополітика» за Ж. М. Данкеном.
48. Позначте термін «геополітика» за К. Хаусхофером.
49. Позначте термін «геополітика» за Л. Крістофом.
50. Позначте термін «геополітика» за Н. Мурсалієвим.
51. Позначте термін «геополітика» за О. Мауеллем.
52. Позначте термін «геополітика» за Р. Челленом.
53. Позначте термін «політична географія» за А. Хаусхофером.
54. Проблема експансії та світового протистояння у поглядах Р. Челлена.
55. Проблема історичного розвитку в роботах Х. Маккіндера.
56. Проблема простору в працях Ф. Ратцеля.
57. Проблема Середньої Європи в роботах Ф. Науманна та Й. Парча.
58. Роль держави у працях П. Відаля де ла Бланша.
59. Складові компоненти геополітики у поглядах Р. Челлена.
60. Сутність впливу клімату на людське життя в працях Ф. Ратцеля.
61. Сутність держави в працях Р. Челлена.
62. Сутність держави в працях Ф. Ратцеля.
63. Феномен Хартленду у поглядах Х. Маккіндера.
64. Функції геополітики.

ВИМОГИ ДО ДОПОВІДІ

- обсяг від 5 до 7 аркушів;
- використання не менше ніж 5 джерел інформації;
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

Доповідь має захищатися усно на семінарському занятті

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ З КУРСУ «ГЕОПОЛІТИКА І ГЕОСТРАТЕГІЯ»

1. «Великий простір» у поглядах А. де Бенуа.
2. «Федеральна Європейська імперія» у поглядах А. де Бенуа.
3. Геополітичні сфери в поглядах С. Коена.
4. Ідейна спадщина мондіалізму кінця XIX — початку XX ст.
5. Кінець історії в роботах Ф. Фукуями.
6. Комплекс могутності у поглядах С. Коена. Країни-ворота у поглядах С. Коена.
7. Передумови протистояння цивілізацій у поглядах С. Хантінгтона. Кроки із забезпечення переваги Західної цивілізації у поглядах С. Хантінгтона.
8. Мондіалізм у ранніх поглядах Зб. Бжезинського.
9. Погляди К. Санторо.
10. Праця «Новий Світ» І. Боумена.
11. Проблема «географічних єдностей» в роботах британських дослідників.
12. Провідні мондіалістичні організації сучасності.
13. Провідні цивілізації у поглядах С. Хантінгтона.
14. Роль Індійського океану у поглядах Р. Стойкерса.
15. Роль Китаю в світовій геополітиці у поглядах Ж. Парвулеско.
16. Структурна концепція світу у поглядах С. Коена.
17. Феномен «Європи до Владивостоку» у поглядах Ж. Тіріара.
18. Феномен «континентального протистояння» у поглядах Ж. Парвулеско.
19. Феномен ентропії у поглядах С. Коена. 20. Феномен могутності у поглядах Й. фон Лохаузена.
20. Феномен Рімленду в поглядах Д. Мейнінга.
21. Центри цивілізацій у поглядах Ж. Атталі.
22. Ядерний фактор в поглядах К. Грея.
23. Українська геополітична думка у XIX ст.
24. Українська геополітична думка I половини XX ст.
25. Українська геополітична думка на сучасному етапі.

ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТІВ

Реферати повинні мати:

- обсяг від 15 до 25 аркушів;
- використання не менше ніж 15 джерел інформації (окрім підручників);
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Підготувати презентацію (яка розкриває одне з питань, 8-10 слайдів)

1. Геополітичне положення і геостратегія України
2. Геополітичне положення і геостратегія США
3. Геополітичне положення і геостратегія Великобританії
4. Геополітичне положення і геостратегія Російської Федерації
5. Геополітичне положення і геостратегія Франції
6. Геополітичне положення і геостратегія Китаю
7. Геополітичне положення і геостратегія Японії
8. Геополітичне положення і геостратегія Німеччини
9. Геополітика як наука, ідеологія та навчальна дисципліна.
10. Предмет та методи геополітики. Співвідношення геополітики та геоекономіки.
11. Категорії геополітики.
12. Виникнення та становлення західної геополітичної думки.
13. Поняття про геостратегію. Війна і мир у світовій політиці.

14. Проблема інтервенції, її геополітичні передумови і наслідки.
15. Проблеми формування сучасної геополітичної картини світу.
16. Європа в сучасних геополітичних концепціях.
17. Геополітичні проблеми безпеки і стабільності у світі.
18. Глобальні проблеми сучасності і геополітика.
19. Геополітичні проблеми пострадянського простору.
20. Геополітичні аспекти національного інтересу та національної безпеки України.
21. Прогнозування у світовій геополітиці.

Вимоги до презентацій

Презентація – це чітко структурована робота, що виконується невеликими групами по 4-5 студентів у програмі Power Point. Загальний обсяг має бути не менше 20 слайдів. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки презентації необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Презентація має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Загалом захист презентації має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем і працювати в колективі.

Під час захисту і обговорення презентацій обов'язковим є використання технічних засобів (проектор і ноутбук).

Обов'язкові елементи презентацій на відмінну оцінку:

- карти;
- графіки;
- діаграми;
- таблиці;
- структурні схеми;
- фото.

Після захисту презентацій всі студенти можуть задавати групі питання, які додатково оцінюються.

Забезпечення освітнього процесу

Використання проектора.

Підсумковий контроль
Перелік запитань до іспиту

1. Поняття геополітики та геостратегії.
2. Об'єкт і предмет геополітики.
3. Геополітика та політична географія: співвідношення предметних полів дослідження.
4. Функції геополітики.
5. Закони геополітики.
6. Категорії геополітики.
7. Композиційні аспекти геополітичного становища держави.
8. Специфіка геополітичного аналізу міжнародних відносин.
9. Місце і значення геополітики в системі міжнародно-політичних наук.
10. Методи геополітичної науки.
11. Історичні передумови виникнення геополітичної науки.
12. Основні ідеї та принципи класичної геополітики.
13. «Органічна школа» Ф. Ратцеля.
14. Закони просторового зростання держави Ф. Ратцеля.
15. Система геонаук Р. Челлена.
16. Концепція «географічної вісі історії» Х. Маккіндера.
17. Теорія «морської сили» А. Мехена.
18. Концепція римленду Н. Спайкмена.
19. Геополітична концепція «посибілізму» Відаля де ла Бланша.
20. Особливості та історичні передумови формування німецької геополітичної школи.
21. Теорія «континентального блоку» К. Хаусхофера.
22. Концепція «Серединної Європи» Ф. Наумана, Й. Парча.
23. Геополітичний сенс поняття Серединної Європи та геополітичні засади її могутності.
24. Концепція «Серединної Європи» та місце в ній України.
25. Німецька геополітика після Другої світової війни.
26. Концепції географічного «роздвоєння світу» К. Шмітта та Е. ван Лоена.
27. Поняття Номосу у К. Шмітта та його геополітичне навантаження.
28. Геополітична концепція євразійства.
29. Євразійство як концепція сухопутної могутності.
30. Витоки євразійства у працях М. Данілевського, В. Семенова-Тян-Шанського, В. Ламанського.
31. Основні положення євразійства у працях П. Савицького та М. Трубецького.
32. Теорія «пасіонарності» Л. Гумільова.
33. Ренесанс євразійства у сучасній російській геополітиці: причини та наслідки.
34. Цивілізаційний та геополітичний виміри неоєвразійства.
35. Євразійство та російська великодержавність: взаємообумовленість понять.
36. Головні тенденції сучасної російської геостратегії.
37. Теорія концентричних кіл зовнішньополітичних орієнтирів Росії та її геополітичні підстави.
38. Геополітичні чинники нестабільності відносин Росії та Заходу.
39. Західні вчені про характер і спрямованість російської геостратегії.
40. Атлантизм як підґрунтя американської геополітичної думки.
41. Атлантизм про принцип морської могутності.
42. С. Коен про геостратегічні та геополітичні типи регіонів.
43. Теорія геополітичної рівноваги Г. Кіссінджера.
44. Цивілізаційна основа неоатлантизму С. Хантингтона.
45. З. Бжезинський про мету та основні завдання неоатлантизму.
46. Євразія та поняття Великої Шахівниці у концепції З. Бжезинського.
47. Німецький та французький проекти майбутнього Європи: спільне й відмінне.
48. Геополітичне становище сучасної Європи.

49. Геополітичні моделі майбутнього Європи.
50. Силовий ресурс як фактор фрагментації сучасного світового політичного простору.
51. Глобальні виклики сучасності як чинник формування нової геополітичної моделі світу.
52. Вплив глобалізації на формування сучасного світового геополітичного простору.
53. Геополітика та геоekonomіка: співвідношення понять.
54. Енергетична складова геостратегії та посилення її ролі у сучасному світі.
55. Інформаційна складова геостратегії.
56. Концепція мондіалізму.
57. Неомондіалізм.
58. Цивілізаційна модель нового світового порядку.
59. Азійська парадигма геополітичного розвитку.
60. Ісламська парадигма геополітичного розвитку.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти **перший бакалаврський**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Семестр 3

Навчальна дисципліна **Геополітика і геостратегія**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Поняття геополітики та геостратегії.
 2. Ісламська парадигма геополітичного розвитку
- Затверджено на засіданні
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Протокол № від « » _____ 2023 року

В.о. завідувача кафедри _____ **О.В. Шевчук**

Екзаменатор _____ **О.В. Шевчук**

** Відповідь на кожне питання білету оцінюється 20 балів максимум*

Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма

Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання (3 семестр)

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усні відповіді на семінарських заняттях	2*15=30
2	Презентація	10
3	Доповідь	10
4	Реферат	10
5	Іспит	40
	Всього	100

1. **Відповідь на семінарі** оцінюється за 2-бальною шкалою, де 2 бали студент отримує за повну відповідь на питання семінару, яка передбачає виклад теоретичної частини питання та проєкцію на власне магістерське дослідження.

2. Презентація оцінюється:

8-10 балів – 10-12 слайдів, які повністю розкривають питання; слайди є авторськими, презентація закінчується підсумками – власними висновками автора; слайди – це інформація, а не ілюстрації до теми.

5-7 балів – 8-10 слайдів, які повністю розкривають питання; відсутні авторські висновки; слайди частково авторські, а частково є компіляцією наукових думок.

1-4 бали – слайдів менше 8; слайди не є авторськими, а є компіляцією наукових думок.

3. Доповідь оцінюється:

8-10 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, має авторські висновки та рекомендації; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

5-7 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, висновки та рекомендації не є повністю авторськими, а є адаптованою версією думок різних науковців; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

1-4 бали - доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, відсутні висновки; є помилки в оформленні та захищена на занятті.

4. Реферат оцінюється:

8-10 балів – реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), література оформлена відповідно до вимог; розділи розкривають тему; висновки є авторськими.

5-7 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

3-4 бали - реферат оформлено відповідно до вимог, у вступі відсутні деякі структурні елементи, є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

1-2 бали - розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими; оформлення виконано близько до вимог, але з помилками.

5. Допуск до іспиту – 20 балів.

Іспит є підсумковою формою контролю знань студентів і проводиться в усній формі. Робота студентів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне аналітичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між міжнародно-політичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел знань у сфері міжнародних відносин, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;

- правильність і достатність добору фактів, явищ, процесів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки відповіді студента:

Висока оцінка ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка добре ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка задовільно ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка не задовільно ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81	Добре	C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)

67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66	Задовільно	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34	Незадовільно	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

9. Список рекомендованої літератури

Базова

1. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI ст. – К.: Дух і літера, 2023. 552 с.
2. Копачинська Г. В. Методичні рекомендації з курсу «Основи геополітики та геостратегії»: навчально-методичне видання. Луцьк, 2022. 39 с.
3. Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах: підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 786 с.
4. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. – Львів: Лілея-НВ, 2000. – 236 с.
5. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – 203 с.
6. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті: Пер. з англ. / З. Бжезінський. – К.: КМ Академія, 2006. – 101 с.
7. Ципенда М.М. Суверенні держави світу: суспільно-географічний довідник / М.М. Ципенда. – Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. – 226 с.

Додаткова

1. Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. - Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. - 436 С.
2. Валуєвський О.Л., Гончар М.М. Структура геополітичних інтересів України. – К.: НІСД, 1995. – 99 с.
3. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. – 688 с.
4. Вілсон Е. Українці: несподівана нація. – К.: КІС, 2004. – 552 с.
5. Врублевський В.К., Хорошковський В.І. Український шлях. Геополітичне становище України та її національні інтереси. – К., 1997. – 426 с.
6. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 3. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – 378 с.
7. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура. – К.: Фенікс, 2003. – 584 с.
8. Етнополітична карта світу XXI ст.: Методичний та предметний коментарі / П. Жук, Н. Мазур, Р. Соломонюк, Р. Турчак. – Тернопіль: Мандрівець, 2000. – 240 с.
9. Камінський А. Основи міжнародних відносин. – Львів: ЛНУ, 2001. – 208 с.
10. Кондратенко О.Ю. Концептуальні основи російської геополітики та геостратегії // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2015. - № 2. – С. 129-139.
11. Кондратенко О.Ю. Сирійський конфлікт та геополітичні інтереси Російської Федерації // Зовнішні справи. – 2016. – № 3. – 24-29.
12. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні відносини XX ст. – К.: Школяр, 1999. – 255 с.

13. Куліченко О.О. Пріоритети та засади формування української геостратегії на перспективу / О.О. Куліченко // Історія: Наукові праці. – Випуск 134. Том 147. – С. 133-136.
14. Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / МОН України, Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ: Київський ун-т, 2017. – 239 с.
15. Цибульський С.І. Особливості геостратегії держав сучасності / С.І. Цибульський // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 84, 2009. – С. 121-128.